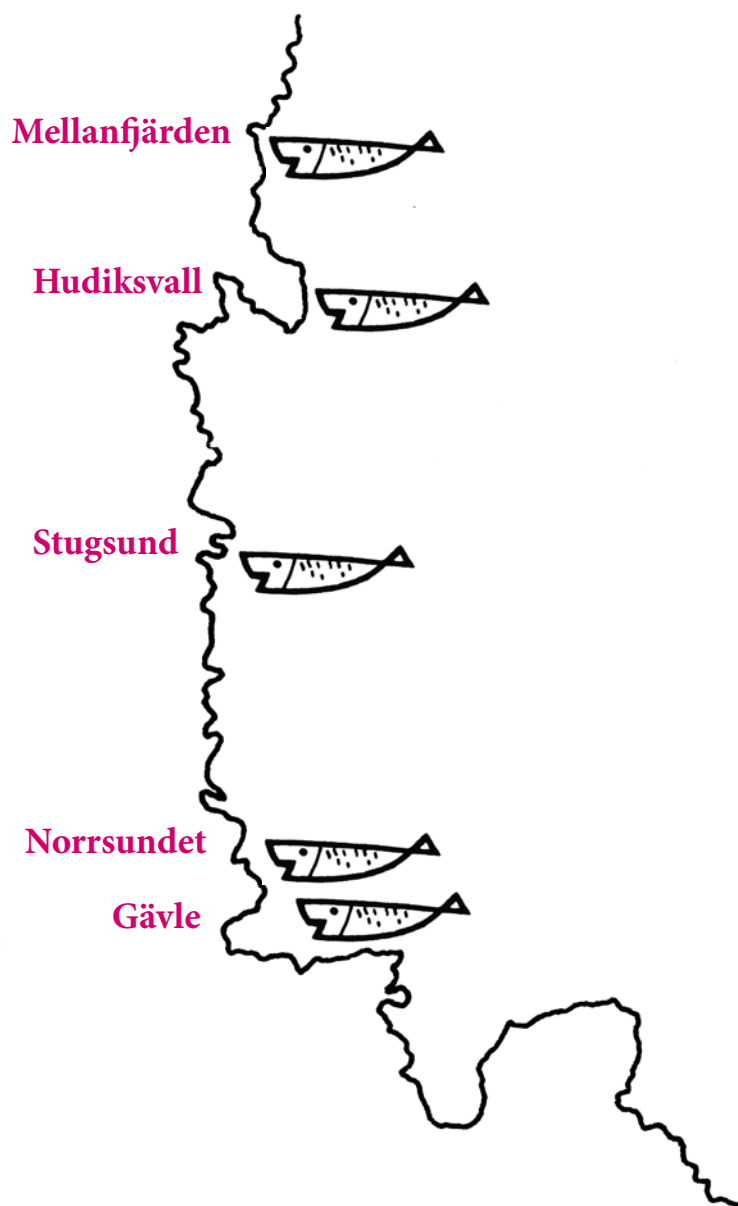

Kustens näringar och nöjen

Strömmingsleken i Söderhamn
Gävleskepp i New York
På isen i Stugsund
Från surströmming till fast fish
Kvarnmons Bleck i Mellanfjärden

En avstickare till Aten
Alice Jacobsson - socialreformator eller
fiskarpiga?
Strejkbrytarna i Hudiksvalls hamn
Norrsundets stuveri AB

Strömmingsleken i Söderhamn

I år genomförs Strömmingsleken för 48e året i Söderhamn. 1965 kläcktes idén av stadens idrottsföreningar, en 3-dagars fest i samband med surströmmingspremiären. 15 000 gratisportioner av sotare, böckling och lökströmming delades ut och 700-800 surströmmingssupéer serverades.

SM i strömmingsrensning lockade 9 deltagare, 8 kvinnor och en man, och så var det final i ICA-kurirens stora recepttävling. Senare år hade man även landskamp mot Finland i skötlagning samt krönt årets "Strömmingsdrottning".

Övriga delar av festen kanske känns bättre igen idag: Karuseller, tombola, korvbarer och artistuppträdanden. 1965 uppträdde bland andra Cornelis Vreeswijk. Över 20 000 personer besökte Strömmingsleken.

Källa: Tidningen Ostkusten nr 8 1965

Statsrådet Gösta Skoglund gratulerar fru Sigrid Hammarström, Söderhamn, till förstaplatsen i recepttävlingen 1965. "Kokt inlagd strömming med mycket kryddpeppar" var hennes bidrag. Foto ur Gävlefisks arkiv.

Skeppen från Gävle skapade oreda i New Yorks hamn

Portfölj för (sagstämman) i Söderhamn för 1843

Capitulum	Stad	År	År	År
Almgren J. O.	År 1842	6	6	
Andersson G. A.	År 1843	6	6	
Andersson J. H.	År 1844	9		
Andersson J. W.	År 1845	6	9	
Andersson J. W.	År 1846	6		
Andersson J. W.	År 1847	6		
Andersson J. W.	År 1848	6		
Andersson J. W.	År 1849	6		
Andersson J. W.	År 1850	6		
Andersson J. W.	År 1851	6		
Andersson J. W.	År 1852	6		
Andersson J. W.	År 1853	6		
Andersson J. W.	År 1854	6		
Andersson J. W.	År 1855	6		
Andersson J. W.	År 1856	6		
Andersson J. W.	År 1857	6		
Andersson J. W.	År 1858	6		
Andersson J. W.	År 1859	6		
Andersson J. W.	År 1860	6		
Andersson J. W.	År 1861	6		
Andersson J. W.	År 1862	6		
Andersson J. W.	År 1863	6		
Andersson J. W.	År 1864	6		
Andersson J. W.	År 1865	6		
Andersson J. W.	År 1866	6		
Andersson J. W.	År 1867	6		
Andersson J. W.	År 1868	6		
Andersson J. W.	År 1869	6		
Andersson J. W.	År 1870	6		
Andersson J. W.	År 1871	6		
Andersson J. W.	År 1872	6		
Andersson J. W.	År 1873	6		
Andersson J. W.	År 1874	6		
Andersson J. W.	År 1875	6		
Andersson J. W.	År 1876	6		
Andersson J. W.	År 1877	6		
Andersson J. W.	År 1878	6		
Andersson J. W.	År 1879	6		
Andersson J. W.	År 1880	6		
Andersson J. W.	År 1881	6		
Andersson J. W.	År 1882	6		
Andersson J. W.	År 1883	6		
Andersson J. W.	År 1884	6		
Andersson J. W.	År 1885	6		
Andersson J. W.	År 1886	6		
Andersson J. W.	År 1887	6		
Andersson J. W.	År 1888	6		
Andersson J. W.	År 1889	6		
Andersson J. W.	År 1890	6		
Andersson J. W.	År 1891	6		
Andersson J. W.	År 1892	6		
Andersson J. W.	År 1893	6		
Andersson J. W.	År 1894	6		
Andersson J. W.	År 1895	6		
Andersson J. W.	År 1896	6		
Andersson J. W.	År 1897	6		
Andersson J. W.	År 1898	6		
Andersson J. W.	År 1899	6		
Andersson J. W.	År 1900	6		
Andersson J. W.	År 1901	6		
Andersson J. W.	År 1902	6		
Andersson J. W.	År 1903	6		
Andersson J. W.	År 1904	6		
Andersson J. W.	År 1905	6		
Andersson J. W.	År 1906	6		
Andersson J. W.	År 1907	6		
Andersson J. W.	År 1908	6		
Andersson J. W.	År 1909	6		
Andersson J. W.	År 1910	6		
Andersson J. W.	År 1911	6		
Andersson J. W.	År 1912	6		
Andersson J. W.	År 1913	6		
Andersson J. W.	År 1914	6		
Andersson J. W.	År 1915	6		
Andersson J. W.	År 1916	6		
Andersson J. W.	År 1917	6		
Andersson J. W.	År 1918	6		
Andersson J. W.	År 1919	6		
Andersson J. W.	År 1920	6		
Andersson J. W.	År 1921	6		
Andersson J. W.	År 1922	6		
Andersson J. W.	År 1923	6		
Andersson J. W.	År 1924	6		
Andersson J. W.	År 1925	6		
Andersson J. W.	År 1926	6		
Andersson J. W.	År 1927	6		
Andersson J. W.	År 1928	6		
Andersson J. W.	År 1929	6		
Andersson J. W.	År 1930	6		
Andersson J. W.	År 1931	6		
Andersson J. W.	År 1932	6		
Andersson J. W.	År 1933	6		
Andersson J. W.	År 1934	6		
Andersson J. W.	År 1935	6		
Andersson J. W.	År 1936	6		
Andersson J. W.	År 1937	6		
Andersson J. W.	År 1938	6		
Andersson J. W.	År 1939	6		
Andersson J. W.	År 1940	6		
Andersson J. W.	År 1941	6		
Andersson J. W.	År 1942	6		
Andersson J. W.	År 1943	6		
Andersson J. W.	År 1944	6		
Andersson J. W.	År 1945	6		
Andersson J. W.	År 1946	6		
Andersson J. W.	År 1947	6		
Andersson J. W.	År 1948	6		
Andersson J. W.	År 1949	6		
Andersson J. W.	År 1950	6		
Andersson J. W.	År 1951	6		
Andersson J. W.	År 1952	6		
Andersson J. W.	År 1953	6		
Andersson J. W.	År 1954	6		
Andersson J. W.	År 1955	6		
Andersson J. W.	År 1956	6		
Andersson J. W.	År 1957	6		
Andersson J. W.	År 1958	6		
Andersson J. W.	År 1959	6		
Andersson J. W.	År 1960	6		
Andersson J. W.	År 1961	6		
Andersson J. W.	År 1962	6		
Andersson J. W.	År 1963	6		
Andersson J. W.	År 1964	6		
Andersson J. W.	År 1965	6		
Andersson J. W.	År 1966	6		
Andersson J. W.	År 1967	6		
Andersson J. W.	År 1968	6		
Andersson J. W.	År 1969	6		
Andersson J. W.	År 1970	6		
Andersson J. W.	År 1971	6		
Andersson J. W.	År 1972	6		
Andersson J. W.	År 1973	6		
Andersson J. W.	År 1974	6		
Andersson J. W.	År 1975	6		
Andersson J. W.	År 1976	6		
Andersson J. W.	År 1977	6		
Andersson J. W.	År 1978	6		
Andersson J. W.	År 1979	6		
Andersson J. W.	År 1980	6		
Andersson J. W.	År 1981	6		
Andersson J. W.	År 1982	6		
Andersson J. W.	År 1983	6		
Andersson J. W.	År 1984	6		
Andersson J. W.	År 1985	6		
Andersson J. W.	År 1986	6		
Andersson J. W.	År 1987	6		
Andersson J. W.	År 1988	6		
Andersson J. W.	År 1989	6		
Andersson J. W.	År 1990	6		
Andersson J. W.	År 1991	6		
Andersson J. W.	År 1992	6		
Andersson J. W.	År 1993	6		
Andersson J. W.	År 1994	6		
Andersson J. W.	År 1995	6		
Andersson J. W.	År 1996	6		
Andersson J. W.	År 1997	6		
Andersson J. W.	År 1998	6		
Andersson J. W.	År 1999	6		
Andersson J. W.	År 2000	6		
Andersson J. W.	År 2001	6		
Andersson J. W.	År 2002	6		
Andersson J. W.	År 2003	6		
Andersson J. W.	År 2004	6		
Andersson J. W.	År 2005	6		
Andersson J. W.	År 2006	6		
Andersson J. W.	År 2007	6		
Andersson J. W.	År 2008	6		
Andersson J. W.	År 2009	6		
Andersson J. W.	År 2010	6		
Andersson J. W.	År 2011	6		
Andersson J. W.	År 2012	6		
Andersson J. W.	År 2013	6		
Andersson J. W.	År 2014	6		
Andersson J. W.	År 2015	6		
Andersson J. W.	År 2016	6		
Andersson J. W.	År 2017	6		
Andersson J. W.	År 2018	6		
Andersson J. W.	År 2019	6		
Andersson J. W.	År 2020	6		
Andersson J. W.	År 2021	6		
Andersson J. W.	År 2022	6		
Andersson J. W.	År 2023	6		
Andersson J. W.	År 2024	6		
Andersson J. W.	År 2025	6		
Andersson J. W.	År 2026	6		
Andersson J. W.	År 2027	6		
Andersson J. W.	År 2028	6		
Andersson J. W.	År 2029	6		
Andersson J. W.	År 2030	6		
Andersson J. W.	År 2031	6		
Andersson J. W.	År 2032	6		
Andersson J. W.	År 2033	6		
Andersson J. W.	År 2034	6		
Andersson J. W.	År 2035	6		
Andersson J. W.	År 2036	6		
Andersson J. W.	År 2037	6		
Andersson J. W.	År 2038	6		
Andersson J. W.	År 2039	6		
Andersson J. W.	År 2040	6		
Andersson J. W.	År 2041	6		
Andersson J. W.	År 2042	6		
Andersson J. W.	År 2043	6		
Andersson J. W.	År 2044	6		
Andersson J. W.	År 2045	6		
Andersson J. W.	År 2046	6		
Andersson J. W.	År 2047	6		
Andersson J. W.	År 2048	6		
Andersson J. W.	År 2049	6		
Andersson J. W.	År 2050	6		
Andersson J. W.	År 2051	6		
Andersson J. W.	År 2052	6		
Andersson J. W.	År 2053	6		
Andersson J. W.	År 2054	6		
Andersson J. W.	År 2055	6		
Andersson J. W.	År 2056	6		
Andersson J. W.	År 2057	6		
Andersson J. W.	År 2058	6		
Andersson J. W.	År 2059	6		
Andersson J. W.	År 2060	6		
Andersson J. W.	År 2061	6		
Andersson J. W.	År 2062	6		
Andersson J. W.	År 2063	6		
Andersson J. W.	År 2064	6		
Andersson J. W.	År 2065	6		
Andersson J. W.	År 2066	6		
Andersson J. W.	År 2067	6		
Andersson J. W.	År 2068	6		
Andersson J. W.	År 2069	6		
Andersson J. W.	År 2070	6		
Andersson J. W.	År 2071	6		
Andersson J. W.	År 2072	6		
Andersson J. W.	År 2073	6		
Andersson J. W.	År 2074	6		
Andersson J. W.	År 2075	6		
Andersson J. W.	År 2076	6		
Andersson J. W.	År 2077	6		
Andersson J. W.	År 2078	6		
Andersson J. W.	År 2079	6		
Andersson J. W.	År 2080	6		
Andersson J. W.	År 2081	6		
Andersson J. W.	År 2082	6		
Andersson J. W.	År 2083	6		
Andersson J. W.	År 2084	6		
Andersson J. W.	År 2085	6		
Andersson J. W.	År 2086	6		
Andersson J. W.	År 2087	6		
Andersson J. W.	År 2088	6		
Andersson J. W.	År 2089	6		
Andersson J. W.	År 2090	6		
Andersson J. W.	År 2091	6		
Andersson J. W.	År 2092	6		
Andersson J. W.	År 2093	6		
Andersson J. W.	År 2094	6		
Andersson J. W.	År 2095	6		
Andersson J. W.	År 2096	6		
Andersson J. W.	År 2097	6		
Andersson J. W.	År 2098	6		
Andersson J. W.	År 2099	6		
Andersson J. W.	År 2100	6		

I mars 1843 skriver vicekonsul Zachrisson i New York till kommerskollegium och klagar över de svenska skeppsbefäl och sjömännen. När flera svenska skepp samtidigt ligger i hamn blir konsulatet "ej annat än en polisbureau". Värst är fartygen från Gävle.

I klartext skriver Zachrisson att förhållandena på skeppen är så omänskliga att manskapet rymmer. Och det är kaptenerna det är fel på.

Skepparsocieteten i Gävle sänder ett mångordigt försvarsbrev som också antyder att vicekonsuln inte sköter sitt jobb.

Svaret från den förolämpade vicekonsuln är ca 25 sidor långt. Han bifogar en lista över Gävleskepp som kommit till New York under åren 1840-1843, deras kapten och hur många ur manskapet som rymt. Under fyra år har 235 sjömän rymt från sina skepp, fler än från t ex Göteborgsskeppen och de norska skeppen.

Denna tidsbild från 1840-talet finner man bland handlingarna i Gefle Sjökapstensförenings arkiv.

Skepparsocieteten, eller Gefle sjökapstensförening som det hetat sedan 1877, är Arkiv Gävleborgs äldsta medlem, bildad 1776.

Läs mer och se hela listan över skeppen på Dokument i fokus. Adressen är www.arkivgavleborg.blogspot.com

Helge Sjöbergs Dodge i full karriär på Stugsunds fjärdens is. Tävligen är mycket väldokumenterad i tävlingsprogram, där alla tävlanden och deras fordon står med, anmälningsblanketter och fotografier i Stugsunds IKs arkiv

En dag för motorfrälsta på Stugsunds fjärdens is

S tort rabalder i Stugsund när flera tusen åskådare hade lockats ut på isen den 6 mars 1927. Allt fler i Söderhamn med omnejd hade blivit bilburna och intresserade av att träffa andra motorfantaster och visa upp sig med sitt fordon. Stugsunds IK ordnade motortävling på isbana.

Det var inte för halkans skull som tävlingen gick på is. Det var bara det enklaste sättet att hitta en 3

Lock till saltströmmingsburk bevarat i Gävlefisks arkiv. Plåtburken och fisken har en särskild historia i vårt län. Läs mer på nästa uppslag.

Producentorganisationen Gävlefisk - från surströmming till fast fish

Gävlefisk är säkert bekant för många. Vi kan utan tvekan säga att föreningens verksamhet är representativ för vårt län. Fisket var ju under flera århundraden den största näringen och historien går från torkad fisk och surströmming till moderniteter som fryst fisk och fast fish – strömming som snabbmat.

Havsfisket och speciellt strömmingsfisket har en lång historia i Gävletrakten. Under flera århundraden var fisket den största näringen. I mitten av 1500-talet gav Gustav Vasa gävlefiskarna (fiskarborgarna) privilegier på fiske efter Norrlandskusten och vid 1700-talets början bildades Fiskarsocieteten i Gävle. Den var en av de borgerliga societeterna i staden, de övriga var Handels-, Hantverks- och Skepparsocieteten, samt Ståndspersons-societeten.

Societeterna arbetade för att höja sina medlemmars yrkesskicklighet och tillvarata deras ekonomiska och sociala intressen. Fram till 1862, då den nya kommunallagen trädde i kraft, skötte societeterna gemensamt stadens angelägenheter. Då den nya förvaltningen började gälla, upphörde Fiskarsocieteten och i stället bildades Gefle Fiskareförening.

Utvecklingen fram till 1900-talets modernisering

Borgarna i Gävle bedrev fjärrfiske. Det var ett yrkesfiske som innebar att de, och deras familjer, var borta flera

månader i sträck. Då saltades och torkades det mesta av fångsterna, men en del användes även till surströmming. Salt var en bristvara och dyrt. Vid insaltning av strömmingen använde man mindre mängd salt än vanligt till laken, vilket resulterade i att fisken jäste och blev sur.

Fjärrfisket pågick under några hundra år, fram till 1800-talets början. Då började man allt mer med hemmafiske som vid slutet av århundradet mest liknade husbehovsfiske. Vid den här tiden startade Gävleborgs läns hushållningssällskap ett utvecklingsarbete inom fiskerieringen för att öka produktiviteten, bl a genom upplysning om bättre redskap och hantering av fångsterna.

En viktig förbättring var då fiskebåtarna motoriserades i början av 1900-talet, vilket kunde ske genom statliga lån. Moderniseringen betydde mycket för försäljningen av färsk fisk. Nu behövde man inte längre salta och torka strömmingen eftersom man enkelt kunde ta sig till fastlandet och sälja fisken direkt.

Fisket organiseras och regleras

På 1920-talet bildades flera fiskareförbund i Sverige med uppgift att företräda fiskarekåren i olika frågor och öka sammanhållningen. Gävleborgs läns fiskareförbund grundades 1924. 1934 kom en förordning som reglerade handeln med strömming och det bildades många fiskförsäljningslag längs Gästrike- och Hälsingekusten. Året efter blev de medlemmar i den nystartade organisationen

Gävleborgs läns fiskförsäljningsförening. Länsföreningen fick ett övergripande ansvar för avyttring av strömmingsfångsterna till återförsäljare.

Organisationen bytte namn till Gävlefisk ekonomisk förening i slutet av 1950-talet. Samtidigt gick fiskelagen ur som medlemmar och de enskilda fiskarna anslöts istället. År 1994 ändrades namnet till Producentorganisationen Gävlefisk ekonomisk förening.

Verksamhetens ändamål är att främja medlemmarnas (yrkesfiskarnas) ekonomiska intressen genom att ”bedriva handel med och förädling av medlemmarnas fångster och produkter därav samt söka befordra fiskets tekniska och ekonomiska utveckling hos medlemmarna”.

Under årens lopp har flera fusioner med andra fiskförsäljningsföreningar genomförts. Det innebär att Gävlefisks geografiska verksamhetsområde idag sträcker sig från Uppland, Gästrikland, Hälsingland, Medelpad, Ångermanland och ända upp till Västerbotten.

Katarina Nordin

Gävlefisks arkiv

Producentorganisationen Gävlefisk ekonomisk förening är medlem i Arkiv Gävleborg och sedan 2008 finns deras omfattande arkiv här (13 hyllmeter).

Gävlefisk ansvarar även för ett tiotal mindre arkiv, ex vis flera fiskförsäljningslag som fanns längs med länets kust.

Materialet sträcker sig från första hälften av 1900-talet till 2000-talets början och innehåller bl a verksamhetsberättelser och årsböcker.

Strömmingspackning för konsument i början av 1960-talet

Påhittighet och plåtburkar skapade släktföretaget i Mellanfjärden

Från Inger Berglunds båthus i Mellanfjärden ser man den gamla tunnfabriken ute på Notholmen. Tunnbinderiet utvecklades på 40-talet då tunnan inte längre var nummer ett som förvaringskärl för fisk och andra livsmedel. Plåtburken hade tagit över. Och det är där Inger Berglund, Esbjörn Lönnman och Valborg Markusson, som också sitter här i det moderna båthuset, kommer in i bilden.

1936 startade Helmer och Vilhelm Lönnman (Esbjörns pappa och farbror) tillverkning av konservburkar i bleckplåt tillsammans med Gösta Berglund och Folke Svensson. 1945 anslöt sig Göstas bror Paul Berglund, som var pappa till Inger och Valborg, samt kusinen Sten Andersson.

Hur familjerna Lönnman och Berglund i sin tur var släkt med varandra behöver vi kanske inte gå in på här, utan bara konstatera att företaget ända in på 2000-talet var en familjeangelägenhet.

Plåtburkarna kom i rättan tid

Männen bakom AB Kvarnmons Bleck var inte fiskare. Helmer Lönnman var "lite mekaniker" och Paul Berglund var snickare. De var nog händiga, påhittiga typer. "Lönnmans är ett klurigt släkte", säger Inger. Det var för övrigt Esbjörns farfar "mekanikern" Olle Lönnman som konstruerade maskinerna till tunnbinderi. De vet inte hur idén med burkarna kom upp, men nog fanns det ett behov av produkten. Just 1936 var ett strömmingsår, och fiskarna i Gävleborg tog upp 1500 ton mer än vanligt.

Längs kusten fanns mängder av inläggare av surström-

ming, saltströmming, saltlöja och andra varianter. I Mellanfjärden fanns t ex Anton Hammar & Co. De blev en av kunderna när Kvarnmons Bleck började tillverka sina konservburkar. När Esbjörn och Valborg började jobba i företaget i början på 1960-talet hade man ca 25-30 personer anställda. Nu tillverkade man burkar även för andra ändamål, framförallt kakburkar. Nyåkers pepparkakor såldes så sent som 2005 i burkar från Kvarnmons Bleck.

Vid sidan av burkarna började företaget ta åt sig legotillverkning åt olika företag. Bland annat gjorde man ställningar för vaxduk och tapeter åt färghandlare och åt HIAB, krantillverkaren i Hudiksvall, gjorde man oljefilter. Det blev början till en ny inriktning för verksamheten i Mellanfjärden.

Satsning på hydraultankar – också i rätt tid

Inläggarna blev färre och färre längs kusten och på 1990-talet gjordes den sista konservburken för fisk. I samma veva utvecklade man en produkt inom hydraulikområdet, en egen oljetank som kom att bli mycket framgångsrik. HIAB hade fabriker i Spanien och Holland och med den egna produkten nådde man även andra kunder i Europa.

"Vi lade krutet på tanktillverkningen, det ska erkännas. Och det var nog bra det." Burkdelen var liten och inte så automatiserad, till tankarna hade de svetsrobotar. Kvarnmon blev framgångsrik och belönad, var på Gsellistan 2005 och utsågs till bästa underleverantör till HIAB. "Vi hade en leveranstid på fem dagar på våra tan-

Mellanfjärden en strålande majdag och en burk härlig saltströmming. Plåtburkstillverkningen var en del av Mellanfjärdens näringsliv från 1936 till 2005. Foto: Lisa Engström

Valborg Markusson, Esbjörn Lönnman och Inger Berglund ägde släktföretaget AB Kvarnmons Bleck fram till 2007.

Foto: Lisa Engström

kar. Och det var oavsett om den skulle till HIAB i Hudiksvall eller till fabriken i Spanien eller Holland", säger Inger.

Vi besöker platsen där Kvarnmons Bleck byggde sin nya fabrik på 40-talet och där den fanns kvar fram till 2009. Platsens namn kommer från kvarnen vid ån som rinner från Jättendalssjön och mynnar i Mellanfjärden. Dammen ligger precis nedanför de tomma fabrikslokalerna och där fanns också en såg. Valborg minns att hon cyklade under timmerrännan som barn.

Försäljning och flytt av tillverkningen

2007 sålde Inger, Valborg och Esbjörn företaget. Då var 16 personer anställda på Kvarnmons Bleck, det var den största arbetsplatsen i Mellanfjärden. De tre delägarna var glada att de hade hittat en bra köpare som kom från en annan del av hydraulikens värld.

Då kom nedgången i ekonomin, företaget såldes vidare och blev en del i en större företagsgrupp. 2009 flyttades produktionen till Motala. "Det är inte roligt att åka förbi här. Vi trodde att verksamheten kunde utvecklas och vara

kvar. Det känns tråkigt", säger Inger Berglund. Idag heter företaget Kvarnmon Hydraulics AB och har kvar sitt kontor i Hudiksvall.

Burktillverkningen såldes 2005 till GM-industrier i Småland. Men själva burkarna dyker upp i olika sammanhang. På kustmuseet i Mellanfjärden står rader av plåtburkar från Anton Hammar & Co. Och Valborg hittar ofta deras burkar på marknader och loppisar. Håll utkik efter en liten väderkvarn ("Som om det fanns väderkvarnar här!") eller namnet Kvarnmons Bleck på burkens undersida.

Lisa Engström

Kvarnmon annonserar i tidningen "Ostkusten" på 1950-talet.

Delar av simmartruppen vid svenskarnas uppvisning i hopp, figurflytning, livräddning och vattenpolo vid OS i Aten 1906. Johan Vilhelm Lindgren från Gävle stående längst till vänster.

Simhopparens OS-resa – från Gävlebukten till Aten

I början av år 1906 efterlyser olympiska kommittén svenska simmare för deltagande i de extra olympiska spel som ska ordnas i Aten. I Gävle finns en kontorsskrivare som lär ut simning och livräddning till obemedlade folkskolebarn, poliser, militärer och allmänhet på Östra badhuset i Gävleån. Han blir uttagen.

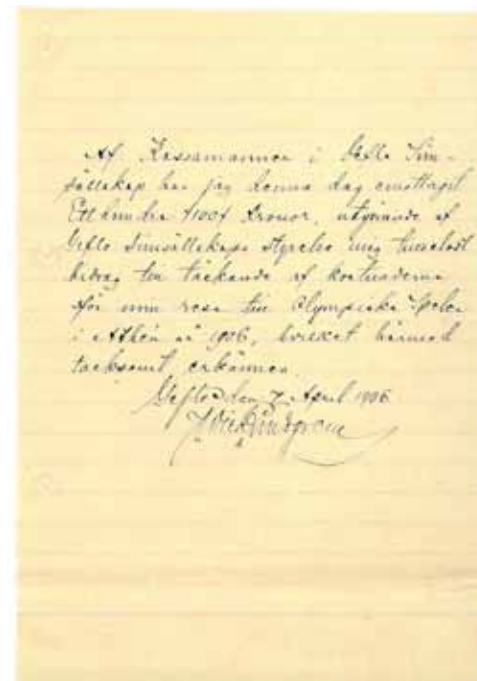
Mannen var Johan Vilhelm Lindgren, född 1880 och runt sekelskiftet djupt engagerad i idrottslivet i Gävle.

1901-1902 var han ordförande i läroverksklubben IFK Gävle och tävlade i diskus. Vattensport var det andra stora intresset och som sekreterare och instruktör för Gävle simsällskap sysslar han med det mesta. 1906 är han t ex involverad i det nya hopptornet som byggs i Bönan, från inköp av kopparspik och cocosmatta för trampolinen till ansökan om muddring för att få ett tillräckligt djup.

För att få åka med simtruppen till Aten krävs att man ska kunna delta i uppvisning i strömhopp och figurflytning samt tävla i antingen kappsimning eller hopp. Ett annat krav är att deltagaren bidrar med 100 kr till den långa resan. När Vilhelm Lindgren blir uttagen bidrar Gefle simsällskap med pengarna. Det av Lindgren undertecknade kvittot finns kvar i föreningens arkiv.

Den 12 april började resan, först med tåg och båt till Berlin, sedan med extra insatt tåg till Trieste, där man gick ombord på skeppet Thalía som seglade till Pireus. Den 21 april var man framme.

Hopptävlingarna där Lindgren skulle

Träning under resan till Aten på båten Thalía. Gunnar Rönström från Sundsvall tränar höjdhopp.

Kvittot som bekräftar att Lindgren mottagit 100 kr för resan till Athen.

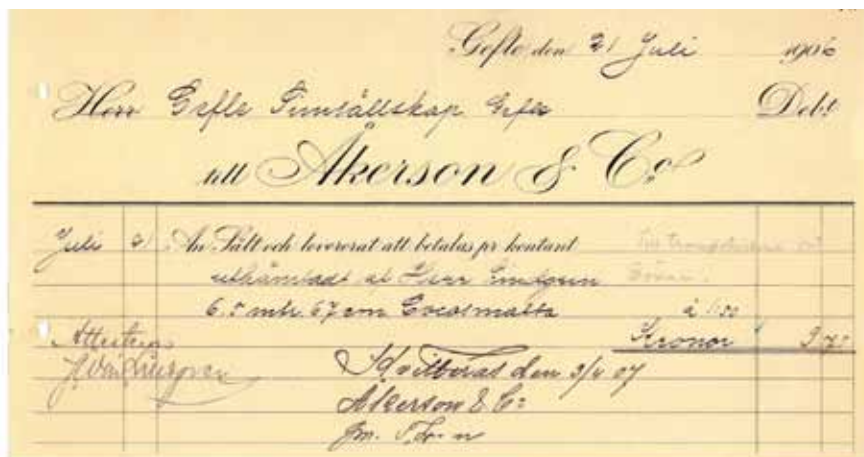
delta sköts upp dag efter dag på grund av höga vågor i havsviken Phaleron. När de väl kom till skott blev det en besvikelse för svenskarna, som utgjorde 11 av 25 tävlande. Efteråt konstaterades surt att om man ska tävla i simhopp borde det finnas på förhand fastställda regler. Lindgren blev 13e man.

Ändå gjorde de svenska simmarna succé. Mycket av deltagandet vid olympiska spelen handlade om att visa upp den nordiska idrotten och kulturen. Simuppvisning-

en, där svenskarna visade figurflytning, strömhopp, livräddning, vattenpolo och avklädning under vattnet, var viktigare än själva tävlingen. Den grekiska kungafamiljen närvarade och tidningarna skrev entusiastiskt om "nordiska amfibier".

Samma kväll fick Vilhelm Lindgren och övriga idrottsmän se Sofokles drama "Kung Oedipus" på olympiastadion i Aten.

Lisa Engström

6,5 m cocosmatta till trampolinen vid Bönan köptes av Gefle simsällskap 1906.

Havsviken Phaleron var skådeplatsen för tävlingarna i simhopp, kappsimning samt svenskarnas simuppvisning. Bästa åskådarplats var på båtarna.

Alice Jacobsson – fiskarpiga eller socialreformator

Alice Jacobsson var en märklig kvinna. Jag träffade henne egentligen alldeles för sent, men hann åtminstone skriva en liten bok om hennes liv. Hon föddes 1918 och avled 2006. Det fanns en mediaschablon av henne och så fanns hennes verkliga liv.

I de många artiklar som publicerade om hennes liv var hon fiskarpiga på Kråkön utanför Hudiksvall. Den kulturella ön vid hälsingekusten, där författare, konstnärer och den nya politiska eliten möttes om somrarna, vistelseorten för ministern Skoglund, riksdagsmannen Granath, för konstnärer som Mollie Faustman och självaste kronprins Gustav kom dit en gång.

Det var en fin bild av folkliv, fiskarpigan från arbetarfamiljen på Källargränd. Att hon dessutom byggde upp australiensisk socialvård, att hon var pionjär inom personalvården på handelsflottans båtar, och att hon odlade tobak i Australien i femton år, det var liksom bisaker. Allt det där som skedde på andra sidan jordklotet, det hon själv var mest stolt över. Hon har ett eget arkiv på Hälsinglands museum om detta.

Hon föddes i en fattig arbetarfamilj i Hudiksvall, fadern arbetade åt Lundholms åkeri, modern stod i café.

Alice Jacobsson på plats i Australien, omgiven av en familj av husdjur.

– Mitt första avhopp var från Husqvarna, förklarade hon, när jag intervjuade henne under ett projekt för att dokumentera kustkultur och fiskelägen år 2005. Hon hade fått jobb i symaskinsbranschen och skulle just bli föreståndarinna med stort löneyft och karriär.

Men det ville hon inte, för hon ville bli fiskarpiga. Hos Benettarna på Kråkön. Hos Mala och Alfred, han var kassör i Ostkustfiskarnas förbund och hon var länge enda kvinnan i Hudiksvalls stadsfullmäktige, studieledare, ledamot i radionämnden och i mödrahjälpnsnämnden. Hennes arvode därifrån blev Alices måndslön, 25 kronor.

Hennes generation kunde inte ta sig ut i världen, inte som unga i vart fall. Andra världskriget kom i vägen, man tog sig ingenstans. Alice, som var piga under ett år, gick därefter (1939) på arbetsförmedlingen och kom ut på sjön, först som kocka på Stockabogseraren Ellwe, därefter på Iggesundsägda Fram och så på fraktfartyget M/t Oscar.

Från bogseraren Fram rodde hon iland i Enånger en dag, kom till ett torp och bad att få köpa mjölk. Då träffade hon sitt livs första nazist, torparen gick i väntans dagar och trodde att Hitler snart skulle komma som en befriare.

I augusti 1940 var hon arbetslös. Det skulle inte vara någon längre tid, snart nog fick hon erbjudandet att bli "kvarterstjänstgäst", att stå för kosthållet åt luftbevakarna på fiskeläget och lotsplatsen Hölick. Luftbevakarna satt uppe i tornet och kom sen ner till Alice för att äta. Matlagningen hade hon på beting, tre kronor om dagen och i det rymdes också hennes lön, det var mer än de flesta hade på grund av att Hölick låg så avlägset.

Därefter blev det Brunnsviks folkhögskola, hon skolades med den framtida, politiska eliten i Sverige under åren 1941-42. Hon träffade sitt livs kärlek och blev en av dessa samhällsbyggare som drog det nya välfärdslandet framåt, som personalkonsulent civiliserade hon livet och arbetet på handelsflottans fartyg. Med boklådor, studiecirklar, sociala aktiviteter.

Just som hon skulle få en chefstjänst inom handelsflottan bröt hon upp igen, följde sin kärlek till Australien och od-

lade tobak i Bundaberg. – Vi plantade, sa hon när svenskan tillfälligt svek henne. Hårt arbete, nyodlingar (50 tunnland), tuff konkurrens, dålig lönsamhet.

Så småningom uppbrott förstås, en slags skilsmässa, både från man och vildmarksliv. Ett eget socialdistrikt, stort som halva Norrland på Australiens ostkust. Hon flög mellan uppdragen. En social worker som slet för kvinnornas rätt, till arbete, utbildning, värdighet. Allra helst ville hon prata om den tiden.

Som pensionär kom hon åter till Sverige. "Ingen människa lever någonsin ett normalt liv", säger Lars Norén i ett av sina dramer. Alice Jacobsson fångar den moderna människans komplexitet. En hemkär flicka från Hudiksvall, politiskt radikal, välutbildad och äventyrlig, strukturerad och oöverskådlig. Med en yrkeskarriär som sträckte sig över kontinenter och epoker, från Källargränd

till Queensland.

Två veckor efter att boken kommit ut, sommaren 2006 dog hon på ett ålderdomshem i hemstaden. Jo, jag hann besöka henne med boken. Hon var oerhört trött och mycket nöjd, vårt projekt var avslutat.

Jan-Olov Nyström

Jan-Olov Nyström är frilansskribent och medarbetare på Hälsinglands museum i Hudiksvall. Han skriver kulturkritik i svensk dagspress och har publicerat ett antal titlar om norrländsk historia.

Jan-Olov Nyström, *Från Källargränd till Queensland. Alice Jacobsson från Hudiksvall, 2006.*

Seglingshistoria

Bland de tidigaste idrottsföreningarna i Sverige märks segelsällskapen, och i vårt län finns några riktigt gamla.

Hudiksvalls segelsällskap, idag Hudiksvalls Sjösportsällskap, har rötter tillbaka till 1870-talet. Sällskapet bildades 1876, men troligen ägde den första kappseglingen rum redan 1872.

Söderhamns segelsällskap grundades 1882 och Gävle segelsällskap 1880.

I föreningarnas arkiv hittar man mycket information om kappseglingarna, båtarna och människorna i sällskapen, men även om fastigheter som hamnar, klubbhus och varv.

Fredrikskans. Luckbasen i samtal med förman.
Manne Eliasson, Olle Pettersson (förman).

Instruktion för spelning av järnvägsvagnar.
"RussinKvist" och Silvamäki.

Dubbelvinsch eldriven (modern) fr v:
Gunnar Larsson, Ale Rigander.

Vem var egentligen strejkbrytaren?

Våren 1915 blockerade stuverifackföreningen arbetet för firma Nyberg & Sohlberg i Hudiksvalls hamn. Flygblad, utformade som dödsannonser, trycktes upp där alla som tog arbete i hamnen namngavs och häcklades. Här möter vi några av männen på den svartkantade listan.

Karl Berg, f d sjöman, "Rallarkalle"

Rallarkalle var 1,75 lång, hade mörkt hår och ljusa mustascher, blå ögon och oval ansiktsform. Händerna var tatuerade. Detta enligt det förhör som hölls 23 april 1915 när Karl Berg varnades för lösdriveri. Enligt rapporten för han ett supigt och sysslolöst liv och ligger sin mor till last. Han har också dömts för misshandel av modern.

Anders Svedin, "mindre vetande"

På morgonen den 31 maj kom Anders Svedin från Rogsta gående från Möljen över gångbron till badhusparken. Där möttes han av stuveriarbetaren Karl Strömbom som ropade "fy" och spottade honom i ansiktet, berättar polisrapporten. Strömbom stämde inför rätten för "våld mot arbetsvillig".

Anders Nyvall, "Stora-Anders"

På kvällen den 31 maj förföljdes Anders Nyvall och några kamrater av en hop demonstrerande. De hade tänkt gå och äta på Stora hotellets café, men servitrisen vågade inte släppa in dem. I backen ner mellan Storgatan och Hamngatan fick Nyvall ett slag i huvudet så att mössan föll av. Nyvall fortsatte barhuvad till poliskontoret för att söka skydd och anmäla saken.

Karl Thunberg och sonen Bertil Thunberg

Den 27 maj 1915 uppmanas stadsfiskalen verkställa beslutet att 15-åriga Bertil Thunberg och en jämnårig kamrat ska överlämnas till Halls skyddshem i Södertälje. Föräldrarna har vägrat samtycke.

Bertils pappa Karl dyker upp i stadsfiskalens liggare för smärre förseelser den 22 juni. Han anhålls för liter-supning utomhus på Lilla Kyrkogatan. Han vårdades på poliskontoret tills han blev nykter.

Källa: Rådhusrättens och magistratens arkiv samt Stadsfiskalens i Hudiksvall arkiv, Landsarkivet i Härnösand. Strejkprotokoll och flygblad finns i Transportarbetareförbundet avd 24 Hudiksvall, Arkiv Gävleborg.

*Två generationer Källström i Norrsundets hamn. Per Olof Källström, Veronica Källström och Karl Gustaf Källström.
Foto: Lisa Engström*

Än stuvar Källströms i Norrsundet

Att stuva professionellt är inte som att lasta in grejer i bilens baklucka – det är en konst. Man staplar ”en på platten och en på högkant”, utan luft emellan. I Norrsundet, och inte minst inom familjen Källström, vet man. Där har man stuvat i mer än ett sekel, och nu stuvar fjärde generationen.

Bönderna i byn Totra hade en fäbodvall vid kusten, fyra mil norr om Gävle. Längre fanns inga vägar ditut. Från järnbruken i Ockelbo, Vifors och Viksjö roddes, sedan sent 1600-tal, järnet till en omlastningsplats nära fäbodstället. En kraftig vindfällning i Hamrängeskogarna på 1860-talet gav massor av timmer som måste tas om hand, och skogsavverkningen ökade. Virket flottades på Hamrängeån hit ner, och en ångsåg uppfördes.

1891 köpte Kopparberg & Hofors bolag, det som senare blev Kopparfors, sågverket och kompletterade det med ett hyvleri som flyttades från Brynäsudden i Gävle. Brädgård och kajanläggningar tillkom, hamnen utökades. Bostäder och skola byggdes, samhället Norrsundet växte fram.

Nu fanns säsongarbetstillfällen för de lokala bönder-

na. Med söner och drängar bildade de arbetslag som lastade båtarna, ett tungt arbete. Varje lag – på 30-40 och ibland upp till 80 man – bjöd på lastningen av en båt, och lägsta anbudet vann. Ett kollektiv av arbetslag bildade en stuverifackförening 1898.

Från ”en i laget” till bolagsman

Den 23-åriga Per Olof Källström hade handelsutbildning och blev dess kassör. Året därpå anslöts föreningen till Svenska transportarbetareförbundet. Men det fanns ingen arbetsgivare som facket kunde förhandla med, bara båt för båt.

Tillsammans med Erik Holm bildade Per Olof Källström ett stuveribolag 1907, och från denna tid finns stora tunga liggare där det med vacker handstil bokfördes vilka båtar som lastades, arbetsförhållanden (t ex ”lättlastat”), betalning, statistik o d. Just detta första år lastade bolaget 83 fartyg.

Under 1920-talet byggde Kopparberg & Hofors en sulfatfabrik i Norrsundet för tillverkning av oblekt pappersmassa, och senare tillkom först ett blekeri och därpå ytterligare ett. Ungefär samtidigt, 1926, köpte Källström

ut sin partner Holm, och 1939 blev sönerna Gerdt och Sven Källström delägare i firman. Deras far avled följande år. Och företaget P O Källström & Söner – ”utför lossning och lastning i Norrsundet, Axmar bruk och Axmarby” – blev 1963 Norrsundets Stuveri AB och heter så än i dag.

Tredje och fjärde generationen tar över

Kring mitten av 1900-talet var Norrsundet en betydande industriort med en stark fackförening. Där fanns järnvägsstation, bibliotek, bank och post, restaurang, butiker och Folkets hus. Sen började folk rationaliseras bort. Med nyare fartygsmodeller behövdes inte så många truckar; godset lastades med automatok i containers och många truckförare blev obehövliga.

Gerdts söner Per Olof och Karl Gustaf blev tredje generationen i företaget. Per Olof hade börjat där som lärling 1966, och 1970 tog han över företaget. Brodern Karl Gustaf, som varit med och lastat som 16-åring och som senare varit verksam på annat håll, anslöt sig 1979. I dag är bröderna fortfarande verksamma men börjar väl snegla mot pensionen.

Per Olofs dotter Veronica Källström, som arbetat med personalfrågor på Sandvik och senare i ett containerföretag i Göteborg, kom in i firman 2011. Hon har tvillingbröder, Mikael och Peter, som också börjat sina yrkesliv längre bort. 2006 anställdes Mikael på stuveriet i Norrsundet. När han arbetat där en månad, kom nedlägg-

ningsbeslutet för massafabriken; fabriksbyggnaderna håller nu på att rivas. Peter anställdes 2011, och efter en månad lades sågen ner...

Verksamhet i nedläggningarnas tid

Norrsundets Stuveri finns nu i det tidigare hamnkontoret, en låg båtformad och grönmålad byggnad från början av 1960-talet. Förutom de fem i släkten Källström har man en anställd och tar in extrapersonal vid behov. Sedan Stora Enso lagt ner sin verksamhet på orten, omges stuveribolaget av vidsträckta arealer som väntar på nya investerare. Här finns tillgång till järnväg och sjöfartsled, närhet till E4, mängder av asfalterade ytor, tiotusentals kvadratmeter goda lagerutrymmen... Men det tar tid att etablera nya jobb.

Dagens stuveri har verksamhet både i Norrsundet och i Skutskär. Förutom lastning och lossning av fartyg sköter man lagerhantering, uthyrning av arbetskraft och terminalarbete med lastning av bilar och tågagnar i Skutskär. I Norrsundet hanteras pellets, skrot och pappersmassa. Det har också blivit en betydande fiskimporthamn. Strömning från finska båtar blir pellets som används som laxfoder i norska odlingar; en fullastad båt kan ta 400 ton.

Men att den forna ruschen tonat bort, märks på ett oväntat sätt. Fågellivet har ökat. Man hör göken och ser svalor, hackspettar och till och med havsörnar.

Barbro Sollbe

*Per Olof Källström med en av stuveriets stora liggare.
Foto: Lisa Engström*

Ullbacka simstadion sommaren 1937. Gratis simkurser för barn fanns på många ställen runt Söderhamn. Vid Stenö havsbad håller Skärgårdens IF till med sina kurser, vid Norrfjärd finns Söderhamns scoutkår. 1937 invigs dessutom Brobergs IFs simanläggning vid Färssjön. Stugsunds IK har Ullbacka simstadion. Instruktören på Ullbacka heter Erik Eklund och här står han med sina elever. Bilden ur Stugsunds IKs arkiv.

Mer om simmandet i Söderhamnstrakten finns på Dokument i fokus.

Adressen är www.arkivgavleborg.blogspot.com

arkiv gävleborg

Arkivet bevarar och tillgängliggör arkivhandlingar från föreningar, företag och privatpersoner i Gävleborgs län.

Vi arbetar också med att dokumentera och stimulera till forskning om länets historia.

Forskarsal och arkiv har öppet vardagar 8.30 - 16.00

Redaktion: Lisa Engström, Barbro Eriksson, Agnetha Nellfors och Barbro Sollbe

Arkiv Gävleborg

Fältskärsleden 10, 802 80 Gävle

(gamla postterminalen)

tel 026 - 10 88 70

e-post: arkivet@arkivgavleborg.se

hemsida: www.arkivgavleborg.se